

Indicaties voor een ‘wij’ bij denkbeelden over en ervaringen met ‘de ander – de vluchteling’: reacties en responsen op de aanwezigheid van vluchtelingen in Indonesië

Samenvatting

De denkbeelden van een gastsamenleving over en zijn ervaringen met vluchtelingen vormen een weerspiegeling van en een samenspel met representaties van identiteiten. Deze identiteitsrepresentaties zorgen voor het produceren en het in stand houden van collectieve constructen van zichzelf en anders-zijn. In dit proefschrift wordt gekeken naar dergelijke representaties in Indonesië, die ontstaan zijn als reacties en responsen op de aanwezigheid van vluchtelingen. Het onderzoek is gebaseerd op toepassing van de aanpak van kritische discoursanalyse en op etnografisch onderzoek op meerdere locaties verricht, namelijk in Jakarta, Cisarua (Java), en Medan, met kortere bezoeken aan het Riau-archipel en Makassar. Ik beschouw de opvang van vluchtelingen als een *assemblage* (naar analogie met de Engelse standaardvertaling voor de term *agencement* van Deleuze en Guattari) en stel daarbij de onderzoeksvraag: Hoe weerspiegelen en voeden de vluchtelingenrepresentaties in de Indonesische media en politieke debatten, en in ervaringen met vluchtelingen, identiteitsconstructen van de gastsamenleving? De empirische resultaten benadrukken hoe deze representaties zorgen voor het ontstaan van een ‘zelf’-construct van de gastsamenleving en een ‘anders-zijn’-construct van de vluchteling.

Om de systemen en processen van vluchtelingenopvang te begrijpen in termen van *assemblage*, gebruikt dit onderzoek een ontologie van verbanden tussen een veelheid aan aspecten, verbanden die tezamen zorgen voor een verkenning van de ruimte en plaats die de denkbeelden over en de ervaringen met vluchtelingen beïnvloedt. Bijvoorbeeld, de leefomstandigheden van vluchtelingen in Indonesië worden beïnvloed door de gevarieerde stedelijke omgevingen die het decor vormen van de ervaringen met de gastsamenleving. Tegelijkertijd gaat de gastsamenleving er nog steeds van uit dat het verblijf van de vluchtelingen in Indonesië tijdelijk is, hoewel het verblijf steeds vaker voor onbepaalde tijd wordt verlengd door een sterke afname van herhuisvesting in andere landen.

De *assemblage* van vluchtelingenopvang is ook erg emotioneel geladen. De bewijslast die vluchtelingen hebben om te bewijzen dat er sprake is van gegronde angst rust niet alleen op hun vermogen om feiten over hun vervolging aan te leveren, maar ook op hun vermogen om anderen emotioneel te overtuigen van hun recht om op een bepaalde plek te zijn, binnen de grenzen van het gastland en/of specifiek, in een bepaalde wijk of accommodatie. Om deze reden moet een onderzoek naar de *assemblage* van vluchtelingenopvang rekening houden met ruimte en tijd, denkbeelden over en ervaringen met vluchtelingen, en emoties en gevoelens; al deze aspecten zijn in dit proefschrift onderzocht.

Bij het onderzoeken van deze ontologie van vele aspecten en verbanden was ik in dit onderzoek in het bijzonder geïnteresseerd in het woordgebruik van de gastsamenleving, zoals gebruikt in geselecteerde teksten en geobserveerde contexten, die verhelderen wat

representaties, reacties en responsen *teweegbrengen* in de *assemblage* van vluchtelingenopvang. Dit wordt weergegeven in vier empirische hoofdstukken die respectievelijk gebaseerd zijn op de volgende methoden: (a) media-analyse van 228 nieuwsartikelen, afkomstig van drie contrasterende geografische locaties; (b) toepassing van de 'What is the Problem Represented to Be'-methode (Welke probleemrepresentatie wordt er gebruikt?; WPR-analyse) op de presidentiële verordening nummer 125 / 2016 over de behandeling van internationale vluchtelingen; (c) thematische bespreking van solidariteit en 'sociale jaloezie' bij ontmoetingen tussen gastsamenlevingen en vluchtelingen; (d) thematische bespreking van de geruchten over relaties tussen Indonesische vrouwen en mannelijke vluchtelingen. Deze hoofdstukken zijn de door mij gekozen toegangspunten tot de *assemblage* van vluchtelingenopvang. Ieder hoofdstuk laat zien hoe representaties, reacties en responsen op vluchtelingen geladen zijn met emoties. Aan de ene kant kunnen die motiveren tot liefdadigheid en het bieden van bijstand en hulp waardoor een solidariteitsverschuiving binnen de gastsamenleving-vluchtelingrelatie kan optreden. Aan de andere kant kan er ook sprake zijn van op onveiligheid en jaloezie gestoelde emoties, waardoor een dergelijke vorm van solidariteit juist wordt tegengewerkt.

Door deze vier complementaire onderzoekslijnen zien we hoe denkbepelden over en ervaringen met vluchtelingen die de gastsamenleving heeft, verweven zijn in het narratief van het 'Indonesiërschap'. Deze vier hoofdstukken worden voorafgegaan door een inleidend hoofdstuk over de historische context, het ontstaan en de ontwikkeling van het debat over nationale identiteit binnen Indonesië, en reflectie op het bewuste gebruik in de Indonesische nationale taal van zowel de inclusieve (*Kita*) als de exclusieve (*Kami*) vorm van het concept 'Wij'. Een discussie over de indicaties van een 'Ons' in de *assemblage* van vluchtelingenopvang geeft een opening voor het verhaal van Indonesië dat verteld wordt in termen van het beschouwen van migratie en verplaatsing, niet zoals dat wordt ervaren door degenen die gedwongen zijn of gekozen hebben elders heen te gaan, maar door de ervaringen in de gastsamenlevingen die beïnvloeden en beïnvloed zijn door de mobiliteit van anderen.